

Міністерство освіти і науки України
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ

ГОЛОВАНОВА Наталя Вікторівна

УДК 351.751-043.82:654.19(043)

МЕДІАПРОСТІР В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

25.00.01 – теорія та історія державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, професор
КРЮКОВ Олексій Ігоревич,
Національний університет цивільного захисту
України, професор кафедри публічного
адміністрування у сфері цивільного захисту.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор
РОМАНЕНКО Євген Олександрович,
Національний авіаційний університет,
проректор з наукової роботи

кандидат наук з державного управління
РАДЧЕНКО Оксана Олександрівна,
Міжрегіональна академія управління
персоналом, доцент кафедри публічного
управління та адміністрування.

Захист відбудеться *20 грудня 2021 року о 13 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради К 20.052.07 Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу за адресою: 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13, к. 12-02.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15.

Автореферат розісланий *19 листопада 2021 року*.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.В. Мазак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Світове суспільство стоїть на порозі переходу від техногенезу до антропогенезу, до утворення світової спільноти людей. В умовах глобалізації та в процесі розвитку інформаційного суспільства політичні інститути держави втрачають контроль над змістом інформаційного простору. З одного боку, маємо відкритість національних інформаційних систем, з іншого – з'являються проблеми у проведенні цілеспрямованої державної інформаційної політики та публічного урядування. Новий рівень існування потребує нового розуміння таких сутностей, як інформація, медіапростір, інформаційна політика держави.

Медіапростір у сучасних підходах – складна, глобальна система, що самоорганізується, містить усі соціально-культурні складові, які генерують інформаційні передумови та запити. До структури медіапростору включаються весь обсяг інформації, що циркулює у інформаційних потоках, засоби трансляції інформації, засоби усної комунікації. Медіапростір зберігає соціальну пам'ять, формує соціальну структуру суспільства, визначає соціальний діалог і сам як такий визначається змістом названих складових. Кінець ХХ ст. приніс у суспільне життя феномен інформаційних війн. Інформаційні фрейми, пропаганда духовних цінностей, які суперечать загальноприйнятним традиційним, маніпулювання інформацією та свідомістю і з'явлення технологій антипропаганди, інформаційних резервацій стали ознаками новітнього часу. Це висуває певні виклики перед зовнішньою та внутрішньою державною політикою будь-якої держави, і передусім перед інформаційною складовою цієї політики. З'ясування цих питань важливо для напрацювання принципів інформаційної політики держави на сучасному етапі, з певною перспективою у часі. У цих умовах потрібні відповідні підходи належного врядування, і передусім у інформаційній політиці держави.

Аналіз наукових досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що від початку становлення філософської думки й понині простежується активне звернення філософів, науковців, експертів та практиків публічного врядування до проблем формування та функціонування інформаційно-комунікативного простору державноорганізованих суспільств, комунікаційного діалогу, інформаційного та медіапростору. Цю проблематику досліджували Дж. Аркілла, Д. Белл, Д. Ятес, Г. Гаадамер, Д. Гумперт, Р. Каскарт, Р. Крейг, Кароль Ніке, Д. Пітерс, Е. Монро Прайс, Л. Спроул, С. Кейслер, А. Тоффлер, А. Турен, М. Туроф, Сюзан К. Херінг, С. Хілтз, Г. Штромайер, К. Янг та ін. Серед наших співвітчизників варто виокремити таких дослідників як М. Бахтін, О. Бухтатий, М. Вашкевич, Р. Гаріфуллін, А. Говорунов, Д. Іванов, М. Каган, В. Конах, О. Крутій, О. Крюков, О. Мат'яш, Ю. Нестеряк, В. Нечитайло, М. Носов, М. Опенков, Ю. Осипов, І. Парфенюк, Б. Потятиник, Г. Почепцов, І. Проноза, О. Радченко, Є. Романенко, О. Соснін, Т. Ткачук, А. Фісун, В. Фурашев, Я. Чмир та ін. Водночас все ще залишаються малодослідженими проблеми взаємовпливу сучасного медіапростору та державної інформаційної політики, забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави в глобальному та національному медійному просторі, що найтіснішим чином пов'язане з удосконаленням інформаційної політики держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами. Дисертаційне дослідження підготовлене на кафедрі політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України в межах НДР «Публічне управління в умовах

глобалізації» (№0116U007246), в якій доробок автора становить висвітлення особливостей формування та реалізації державної інформаційної політики України в умовах нероздільності глобального та національного медіапростору; а також має зв'язок: зі створенням інформаційної мапи Харківської області та карт покриття телерадіосигналом з Росії прикордонних територій (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення); створенням малопотужного FM-мовлення (мовлення громад), 2016-2018 рр. (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення; у межах Рамкової програми співробітництва України з Радою Європи та Євросоюзом).

Мета і основні завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави.

Реалізація означеної мети обумовила постановку та послідовне вирішення низки відповідних *завдань*:

- узагальнити розвиток та закономірності еволюційних процесів розуміння й сутності поняття медіапростору у вітчизняній та зарубіжній науці;

- систематизувати та хронологізувати історико-філософські наукові підходи до державної інформаційної політики України;

- здійснити компаративний аналіз політико-філософської рефлексії проблематики взаємообумовленості медіапростору державної інформаційної політики в історичному, геополітичному, соціокультурному та психологічному вимірах;

- виявити характерні риси й особливості процесів формування та реалізації державної інформаційної політики України в контексті історико-культурних та духовно-ціннісних аспектів впливу контенту та наративів сучасного медіапростору;

- систематизувати та охарактеризувати структурно-функціональні та інструментальні аспекти державної інформаційної політики в контексті забезпечення дотримання національних цінностей у медіапросторі;

- узагальнити досвід формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів;

- провести експертне опитування щодо оцінки сучасного стану державної інформаційної політики України та узагальнити рекомендації щодо подальшого її вдосконалення органами публічної влади;

- систематизувати основні виклики медіапростору сучасній державній інформаційній політиці в Україні та обґрунтувати напрями її раціоналізації;

- обґрунтувати концептуальні засади мультиконтекстної й багатовимірної моделі медіапростору як інфраструктурного середовища формування ціннісно-орієнтованої антропоцентричної державної інформаційної політики України.

Об'єктом дослідження є феномен медіапростору, його онтологічний зміст, сутність, динамічні властивості та тенденції розвитку. **Предметом дослідження** є процеси формування та реалізації державної інформаційної політики, зокрема, в частині забезпечення інформаційного суверенітету України та захисту національного інформаційного простору.

Методи дослідження. Методологічна основа проведеного дослідження базується на застосуванні низки взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів. Для досягнення мети й виконання поставлених завдань ми підходили до нашого дослідження з розумінням того, що інформаційна політика держави як частина політики належного

врядування має вибудовуватися на принципах системності, цілісності, єдності світобудови і багатоманіття форм її прояву. Відповідно методами дослідження стали аналіз і синтез, інтеграція і диференціація, індукція і дедукція та ін. Інформаційна політика має формуватися на засадах принципу пізнання і самопізнання всього багатоманіття прояву форм людської сутності як цілого. Тому використано системний, комплексний, структурно-функціональний, ретроспективний, наративний, споглядальний, порівняльний, узагальнюючий, когнітивний, аксіологічний, антропологічний, нейропсихологічний та інші підходи.

При цьому засадничим у дослідженні зберігалось забезпечення органічної єдності знань з державного управління, історії, філософії, правознавства, соціології, лінгвістики, українознавства, культурології, етнології, юдаїки, фольклористики, мистецтвознавства, психології, антропології та інших наук.

Практичною і теоретичною базами дослідження стали наративи сучасності; моніторинг тематичних комунікацій і процедур прийняття рішень у державних органах влади; моніторинг кіномистецької сфери України; моніторинг умов дорожнього сполучення всередині країни та з країни за кордон; моніторинг вітчизняних телерадіопрограм і його контент-аналіз; моніторинг мовних аспектів медіапростору; моніторинг представлення у медіапросторі цінності книжок та читання; спостереження щодо комунікацій у суспільстві та проявів особистісної гідності та свободи; моніторинг зовнішніх моделей (медіапростір та інформаційна політика розвинутих країн у динаміці); опитування думки експертів з питань дослідження; опитування експертів щодо ситуації в Донбасі; моніторинг медіапростору на прикордонні та у прифронтовій зоні; аналіз законодавчих актів України та зарубіжних країн, даних статистики; аналіз публікацій і ведення тематичних сторінок, адміністрування сторінок співтовариств у соцмережах; монографії, публікації у вітчизняних і зарубіжних виданнях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави. Основні наукові результати, які характеризують новизну результатів виконаного дослідження, полягають у тому, що:

уперше обґрунтовано концептуальні засади динамічної моделі медіапростору, що відрізняється мультиконтекстним, безкордонним, багатовимірним та мережевим характером, синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю впорядкованого й цілісного управління та урядового або іншого зовнішнього регулювання медіа-контенту, наративів і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

Удосконалено:

– понятійно-категоріальний предметний простір науки державного управління шляхом уточнення поняття медіапростору, що вирізняється авторським тлумаченням медіапростору як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів. Ноосферно-ментальне розуміння медіапростору є

продуктивним у визначенні глобального та національного у інформаційній політиці держави, у розширенні задач інформаційної політики як домінуючої та формуючої людиноцентричної та ціннісно-орієнтованої політики, захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави;

– систематизацію досвіду формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів, що вирізняється виокремленням 4-х провідних світових моделей державної інформаційної політики: європейської, англосаксонської, азійської, китайської, – та системними проявами їх спільних і відмінних рис, серед яких домінуючими в перших двох моделях є ліберальний підхід держави до регулювання інформаційного ринку й наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, в той час як в двох останніх приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами;

– періодизацію історичних етапів розвитку комунікацій та інформаційної політики незалежної України в контексті впливу контенту та наративів сучасного медіапростору, що відрізняється виокремленням та розкриттям змісту наступних семи історичних періодів: 1. Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997); 2. Період "України без Кучми" (1998–2004); 3. Період революційного романтизму (2004–2009); 4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013); 5. Період повстання Гідності (2014–2015); 6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020); 7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021);

– систематизацію структурно-функціональної побудови та інструментарію державної інформаційної політики України, що на відміну від існуючих базується на безумовному підпорядкуванні принципів та функціоналу діяльності усіх суб'єктів ієрархічної ланки формування й реалізації інформаційної політики держави завданням забезпечення дотримання національних цінностей та національних інтересів України в інформаційно-комунікаційній сфері, національному та глобальному медіапросторі, боротьбі із такими загрозами медіапростору як: наростання інформаційної та комунікаційної нерівності; підвищення залежності соціальних інститутів і людей від засобів масової інформації; формування нового глобального медіапорядку, де вирішальними суб'єктами виробництва контенту і управління інформаційними процесами виступатиме вкрай обмежене коло транснаціональних корпорацій, тощо.

Дістали подальшого розвитку:

– наукове висвітлення історико-філософських особливостей формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах, що відрізняється від існуючих тлумачень фокусуванням наукової уваги на киевоцентризмі, як ключовому концепті філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні киевоцентризм вбирає в себе синкретизм, кордоцентризм і поліфонію та виступає державотворчим, об'єднуючим чинником, центральним семантичним символом нації, згідно з яким Київ виступає не тільки осередком державності, але домінантним суб'єктом у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах цивілізаційного поступу українського народу;

– наукове обґрунтування сутності державної інформаційної політики як механізму реалізації інформаційно-комунікативної функції держави в умовах агресивного впливу глобального та національного медіапростору на інформаційно-комунікаційні та

соціально-політичні процеси, що набуває багатоаспектного характеру і охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. На відміну від існуючих підходів сучасна інформаційна політика держави в такому контексті розглядається як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічна віддаленість; відбувається формування Homo medium (людини медійної) та нової – медійної цивілізації;

– сучасні наукові підходи до раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні шляхом виокремлення низки наступних її нагальних напрямків: універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; створення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України; забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення; переходу від домінування в національному медіапросторі войовничої риторики двобою, до риторики злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру; розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського, всеєвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу; запровадження політики ненасильства в медіапросторі та в цілому в суспільстві; приборкання «совкових» методів і підходів у інформаційній політиці, натомість запровадження на практиці антропоцентричних, ціннісно-орієнтованих підходів та принципів належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості;

– узагальнення бачення медіа-експертами ключових трендів сучасного стану, тенденцій функціонування та проблем сучасної інформаційної політики держави в Україні та світі шляхом проведення міжнародного експертного опитування, в ході якого викристалізувалися основні принципи антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики України та інструментарій підвищення ефективності такої політики, зокрема: запровадження універсальності підходів на основі критичного мислення та раціонального відстоювання національних інтересів; утвердження просвітницьких та духовно-ціннісних стандартів законотворчості й публічно-управлінської діяльності; дерадикалізація суспільних настроїв в Україні засобами комунікації; подолання неоднозначності політики щодо мов меншин; підвищення ролі спільнот вчених, митців, експертів, громад в ухваленні та реалізації публічно-управлінських рішень як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо вдосконалення державної інформаційної політики України, а також у розвитку теорії медіапростору та зокрема теорії комунікацій. Висновки та рекомендації дослідження можуть використовуватись як суб'єктами державного управління, так і суб'єктами публічної сфери: громадянами, громадськими організаціями, фахівцями тощо. Окремі положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли застосування: у Департаменті масових комунікацій Харківської обласної державної адміністрації в частині уточнення підходів до представлення у

медіапросторі Харківської області цінності книжок та читання (довідка № 01-25/1523 від 30.09.2019 р.); в діяльності Всеукраїнської Академії наук публічного управління в частині розробки конвергентної стратегії проведення опитувань у сфері міжнародної інформаційної політики (довідка № 102 від 2021 р.); у діяльності ТОВ «Телерадіокомпанія «Елітон» Харківської обл. у частині насичення новими змістами створюваних телерадіокомпанією телепрограм та посилення взаємодії тележурналістів із представниками громади та місцевого самоврядування (довідка № 498 від 27.10.2020 р.). Також розробки дисертації можуть бути використаними при викладанні навчальних курсів з державної інформаційної політики в закладах вищої освіти.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, що містить авторські ідеї та розробки щодо вдосконалення інформаційної політики держави на принципах належного врядування, ціннісної спрямованості і антропоцентризму. Усі наукові результати та висновки отримані автором особисто й обговорені у процесі роботи з науковим керівником (мета, завдання дослідження, результати).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено у ході науково-комунікаційних заходів, основними з яких є: Міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід і перспективи співпраці», Київ, лютий 2016, НУ ім. Т. Г. Шевченка; XVI Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI: форсайтінг успіху», 21.04.2016, Харків, ХарРІ НАДУ; Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «День інформаційного суспільства 2016», 19.05.2016, Київ, НАДУ; Міжнародна конференція «RTI250: Відзначення 250-ї річниці права на інформацію та подальше зміцнення всіх національних систем країн східного партнерства», 21.09.2016, Київ, Рада Європи і Верховна Рада; Конференція «Гуманітарні аспекти становлення інформаційного суспільства», XXI Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті», 25-27.04.2017, Харків, ХНУРЕ; VII Міжнародний форум «Україна-ЄС: новий рівень кооперації», 25.05.2017, Харків, ХарРІ НАДУ; Науково-практична конференція «Публічне управління в Україні: стратегія реформ», 27.09.2017, Харків, ХарРІ НАДУ; Науково-практична конференція за міжнародною участю «Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління», 12.10.2017, Київ, НАДУ; «Європейський вибір України як вияв її соціокультурних начал», міжнародний філософський клубі на базі Української школи архетипіки, 25.03.2018, Київ; XVIII Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи», 26.04.2018, Харків, ХарРІ НАДУ; Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів», 24.05.2018, Київ, НАДУ; Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку», 25.05.2018, Київ, НАДУ; IX Міжнародний конгрес українців, 25-27.06.2018, Київ, НАН України; IX теоретико-методологічний семінар за міжнародною участю «Архетипіка і публічне управління: європейський простір у вимірах уявного, реального та ідеального», 28-29.06.2018, м. Монпельє, Франція; Вебінари Ради Європи спільно з Національною радою «Кращі практики регулювання у сфері медіа: стандарти Ради Європи та Директива ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги» у рамках проєкту «РЄ та ЄС працюють разом для підтримки свободи медіа в Україні» (5 вебінарів 16-28 липня 2020 та 6 вебінарів (26 травня – 7 червня 2021).

Публікації. Результати дослідження оприлюднено у 25 публікаціях, з них 7 – статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному науковому виданні, 17 – тези доповідей на конференціях та наукових семінарах.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 231 сторінка, у т. ч. основного тексту 188 сторінок. Текст доповнюють 7 рисунків, 10 таблиць, 5 додатків. Список використаних джерел містить 242 найменування, з них 73 пункти складають посилання на джерела іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено стан її розробленості, розкрито зв'язок її з науковими проектами, програмами, планами, сформульовано мету дослідження і завдання, об'єкт і предмет дослідження, зазначено методи дослідження, наукову новизну й практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі «Медіапростір як чинник побудови інформаційного суспільства та інфраструктурне середовище формування й реалізації державної інформаційної політики»** розглянуто медіапростір як об'єкт наукового пізнання, його онтологічний зміст, сутність, основні властивості та тенденції розвитку; розкрито історико-філософські наукові підходи до державної інформаційної політики України, а також взаємозв'язок та взаємообумовленість медіапростору та державної інформаційної політики.

Визначено, що нові умови життєдіяльності соціуму породжують нові інформаційні феномени. Таким є феномен медіапростору, що охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. Медіапростір визначають як: синтез «людини, яка слухає» і «людини, яка дивиться»; перебіг дійсності у майбутнє; руйнація старих кордонів, поліцентричність, глобалізація; універсальність і багатоманітність, нескінченність і динамізм інформації; теледемократія, повернення влади людям, тісний зв'язок народів; високий розвиток третьої форми матерії – соціальної. Із медіапростором як «надструктурою буття» пов'язані на рівноцінних суб'єктно-об'єктних засадах інші простори. Ми пропонуємо розглядати поняття «медіапростір» як найбільш близьке, синонімічне поняттям «ноосфера» «ментальна сфера». Таке його розуміння відповідає тлумаченню поняття «медіапростір» в умовах глобальної реальності, яке ми пропонуємо трактувати як багатоаспектну суперпозицію кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів.

Детально розглянуто зміст і особливості державної інформаційної політики на українських теренах в її історичному генезисі. Так, особливостями філософії інформаційної політики Київської Русі по праву стали: синкретизм; різноманітність підходів і поліфонія; кордоцентризм і любомудріє; киевоцентризм; ерусалимоцентризм і подорож. Зроблено висновок, що головною особливістю формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах є киевоцентризм як ключовий концепт філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні киевоцентризм вбирає в себе синкретизм, кордоцентризм і поліфонію та виступає державотворчим, об'єднуючим чинником,

центральним семантичним символом нації, згідно з яким Київ виступає не тільки осередком державності, але й домінантним суб'єктом у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах цивілізаційного поступу українського народу. Обґрунтовано, що роль української столиці стає вирішальною у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва.

Для уточнення сутності медіапростору і з'ясування характеру його зв'язку з інформаційною політикою держави у інформаційній сфері розглянуто його властивості, структуру, співвідношення з інформацією як такою. Дослідники визначають маніпулятивний характер процесів, які протікають у медіапросторі, пластичність медіапростору (визначається тими чи іншими соціальними та політичними структурами), його пов'язаність із соціальним простором. Але у всіх визначеннях він є багатоаспектною суперпозицією або віддзеркаленням суперпозиції трьох видів просторів, трьох основних вимірів: інформаційного, віртуального та фізичного.

Частина першого розділу присвячена фреймінгу як притаманного медіапростору новітнього феномену. Фрейм є ментальною структурою, яка допомагає нам впорядковувати реальність. Це глибинна структура з валентностями та ролями. Є фрейми позитивні і є негативні. Приклад щодо нових термінів російського воєнного словника: 2014-2018 рр. з'явилися такі поняття, як «Новоросія» та «київська хунта», які пізніше перевтілилися у «Донецьк та Луганськ» і «київський режим».

Визначено, що стрижневим у темі визначення змісту медіапростору є комунікації. В умовах глобалізації комунікація, діалог стають вирішальними у інформаційній політиці держав. Діалог має «понаддержавний» характер, виникає у тому числі незалежно від інформаційної політики кожної держави, у такому сенсі є «понадструктурою» буття, – як частка «понадструктури», стихії медіапростору.

Кінець ХХ ст. вивів процеси комунікації на новий рівень, коли в них у значній мірі виявилися зацікавлені держави й військові. Йдеться про феномен інформаційних війн. Вперше на цю тему заговорив Е. Тоффлер у своїй теорії типології війн. У цій частині розділу дані поняття інформаційної резервації, інфоаскези, спільнотифренії («луна-камери», «теплої ванни»), представлені елементи «матриці антикомунікації», що досліджується нами.

Визначено, що державне управління за своєю суттю має інформаційну природу, причому це стає визначальним в ході розгортання «четвертої інформаційної революції». Обґрунтовано, що в умовах розвитку глобалізаційних процесів на загальноцивілізаційному рівні проблема забезпечення внутрішньої єдності нації та держави набуває особливого значення, що значно підвищує значення формування та реалізації новітніх моделей державної інформаційної політики. Формуються якісно нові міждержавні, міжнаціональні відносини глобалізованого суспільства, від відкритого інформаційного протистояння до продуктивного співробітництва, що, у свою чергу, потребує налагодження високого рівня громадянської консолідації в рамках націй і держав, вироблення ефективних механізмів творення суспільного консенсусу щодо вирішення проблем. Усі види суспільної діяльності мають бути узгодженими із системою закономірностей цього етапу загальноцивілізаційного розвитку. При цьому мають враховуватися інтереси нації, її інформаційного суверенітету та інформаційної

безпеки, оскільки кінець ХХ ст. приніс у суспільне життя феномен інформаційних війн. Це висуває певні виклики перед зовнішньою та внутрішньою державною політикою будь-якої держави, і передусім перед інформаційною складовою цієї політики.

Триває формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, йде процес його стрімкого розширення на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків. В нових історичних умовах державна інформаційна політика як механізм реалізації інформаційно-комунікативної функції держави зазнає агресивний вплив глобального та національного медіапростору на інформаційно-комунікаційні та соціально-політичні процеси, що набуває багатоаспектного характеру і охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. В такому контексті сучасна інформаційна політика держави вже виступає як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічна віддаленість; відбувається формування Ното medium (людини медійної) та нової – медійної цивілізації.

У другому розділі «Сучасний стан та тенденції розвитку державної інформаційної політики в Україні та світі» розглянуто вплив контенту та наративів сучасного медіапростору на формування і реалізацію державної інформаційної політики України; структуру і функції державної інформаційної політики України в контексті забезпечення дотримання національних цінностей; досвід формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів.

Обґрунтовано, що державна інформаційна політика реалізується органами публічного врядування в публічній сфері засобами та інструментами публічності влади. Така публічність передбачає: відкритість і прозорість функціонування влади, участь громадськості у формуванні політичного порядку денного. При цьому відкритість означає доступність та відсутність перешкод у отриманні громадянами інформації, можливість реального впливу громадян на розв'язання проблем, готовність влади вирішувати проблеми, залучення громадських організацій до вирішення проблем державної політики.

В нетривалій за історичним часом історії незалежної України постійно відбувалася трансформація публічної політики в цілому та державної інформаційної політики зокрема. Це можна пояснити тим, що ефективно публічне врядування, інформаційна політика мають бути передбачуваними та свідомими. Але для цього потрібна ментальна революція, що значить підйом культури мислення, етичної культури громадян, їх освіти, реформування самих підвалин ставлення до співгромадянина як такого з боку посадових осіб, подолання олігархічних механізмів регулювання соціально-економічної, гуманітарної, політичної та інформаційної сфер. З цих застережень запропоновано таку періодизацію розвитку комунікацій, думки, медіапростору та інформаційної політики незалежної України:

1. *Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997)*, коли медіапростір характеризується ейфорією отримання незалежності та сподіваннями на швидку демократизацію та процвітання України. Відбувається створення інститутів та законодавчого простору формування державної інформаційної політики.

2. Період «України без Кучми» (1998–2004), коли на тлі державного спокою, зростання темпів ВВП та зміцнення загального фрейму «Україна – незалежна держава» виникають міжнародні медіаскандали через убивство Георгія Гонгадзе, постачання Україною забороненої військової техніки «Кольчуга» до Іраку (2002), внаслідок чого починаються масові протести під гаслом «Україна без Кучми», недооцінка питання забезпечення комунікативної безпеки держави, курс на європейську інтеграцію України (1998) і вихід книжки Леоніда Кучми «Україна – не Росія» (2003), постання фрейму «Україна – не Росія, а європейська держава».

3. Період революційного романтизму (2004–2009), коли відбувається Помаранчева революція та зародження фрейму про «три сорти українців», інтерес до України у світі, перша газова війна Росії проти України (2006–2009), постання фрейму «Україна – це злодій, який краде газ», створення управління інформаційної політики у Міністерстві закордонних справ у плані експерименту, купівля Україною рекламного часу на міжнародних телеканалах CNN International та Euronews для просування теми Голодомору й формування позитивного іміджу України; наполеглива робота нового Президента України Віктора Ющенка щодо просування фрейму про європейське призначення України.

4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013), коли Партія Регіонів починає боротьбу за контроль над медіа і формуванням армій лідерів думок, Президент України Віктор Янукович робить ставку на західних радників у питаннях стратегії та комунікацій під керівництвом Пола Манафорта, радники, спічрайтери та політики правлячої групи в інформаційній діяльності дотримуються спрямування на інтереси керівництва держави, а не на власне державні інтереси і народ, а на фоні відсутності державних комунікацій відбувається фактичне повернення до негативних фреймів 2003 р.

5. Період повстання Гідності (2014–2015), коли на фоні інформаційної агонії влади, зникнення вибудованої системи сталих комунікації повстає Революція Гідності, розгортається активна робота деяких редакційних і багатьох персональних медіа, волонтерів і бізнесу у створенні механізмів інформування світу та співгромадян, відбувається перемога Майдану та викликані нею сплески сепаратизму на Сході та Півдні України, використані Росією для початку інформаційної війни та своєї збройної агресії; постання фрейму «Новоросія», використання комунікативного фрейму 2004 р. про три сорти українців як основи такої агресії, початок процесу перебудови державних комунікацій на умови інформаційної війни.

6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020), коли вибудовується нова архітектура державної комунікативної політики як складової національної та інформаційної безпеки держави, стає більше ефективності органів влади й менше волонтерства та міжнародного донорства; закріплення фреймів «Росія – агресор, що продовжує нападати», «Україна – це жертва, що продовжує боротися», за кордоном це також фрейм «Україна – це корупція», отримання досвіду: перемагати ззовні легше, ніж усередині.

7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021), коли відбувається використання засобів інформаційної політики як для протидії інформаційній війні з боку Росії, так і для реагування на внутрішні процеси.

Зазначається, що інформаційна політика держави покликана відповідати нагальним запитам суспільства, громад, людини. Вона працює з контентом, суспільними цінностями, характером суспільства й має на меті стабілізацію та розвиток політичної та соціосистеми. У зв'язку з цим небезпечним є розповсюдження інформації, заснованої не

на фактах, а на уявних моделях, стереотипах, маніпулятивних і кон'юнктурних підходах, використання державною владою підміни понять, фейків та масованих інформаційних вкидів, покликаних відволікти суспільство від справжніх проблем.

Визначено, що інформаційна політика держави формується на базі суспільних відносин, які пов'язані з інформацією та інформаційною інфраструктурою. У сфері матеріального виробництва це створення і впровадження сучасних інформаційних технологій, засобів інформатизації, телекомунікації і зв'язку, програмних продуктів, баз даних і знань. У сфері політичного життя це інформаційне забезпечення громадського діалогу, взаємодії між владою та суспільством, а також «війна компроматів». У сфері духовного життя це зростання наукомістких технологій, більша доступність суспільству результатів інтелектуальної праці. У соціальній сфері це модернізація реалізації соціальних функцій. В цілому державна інформаційна політика має забезпечувати національні інтереси у інформаційній сфері. Важливим є також ціннісне наповнення інформаційної політики, оскільки саме на базі державно-суспільних цінностей формуються пріоритети інформаційної політики. Розвивається система інформаційного права в Україні – державного регулювання суспільних відносин у інформаційній сфері. Зроблено висновок, що підходи у забезпеченні національного інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в Україні не завжди ефективні. Вони не є гнучкими і чутливими. Також сучасні процеси, які відбуваються інформаційній, соціально-культурній, науковій, освітній та інших гуманітарних сферах, свідчать про слабку кадрову політику у державі, яка апріорі не здатна забезпечити сильну інформаційну політику; рішення приймають без залучення широкого кола експертів та громадянського суспільства, – ми вбачаємо у цьому пострадянський авторитарний стиль управління з елементами охлократії за відсутності щонайменших елементів меритократії.

Зазначається, що за умов негараздів економічної глобалізації (надвиробництво, надспоживання, фіктивні гроші) і такої загрози, як воєнна експансія, Україна мусить виробляти свою інформаційну політику з урахуванням сучасних глобальних викликів, вивчати досвід формування інформаційної політики у країнах ЄС та інших країнах світу, спиратися на принципи New Public Governance, на цінності, заявлені у законодавчих актах и джерелах «м'якого» права – як вітчизняних, так і актах та джерелах ЄС та РФ. Це обумовлює підвищений науковий інтерес до вивчення та узагальнення досвід формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів.

Здійснено узагальнення та систематизацію досвіду формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів, в результаті якої охарактеризовано 4 провідні світових моделей державної інформаційної політики: європейської, англосаксонської, азійської (японської), китайської та подано порівняння їх спільних і відмінних рис, серед яких домінуючими в перших двох моделях є ліберальний підхід держави до регулювання інформаційного ринку й наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, в той час як в двох останніх приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами. Узагальнено програмні завдання та цілі європейської інформаційної політики (рис. 1.).

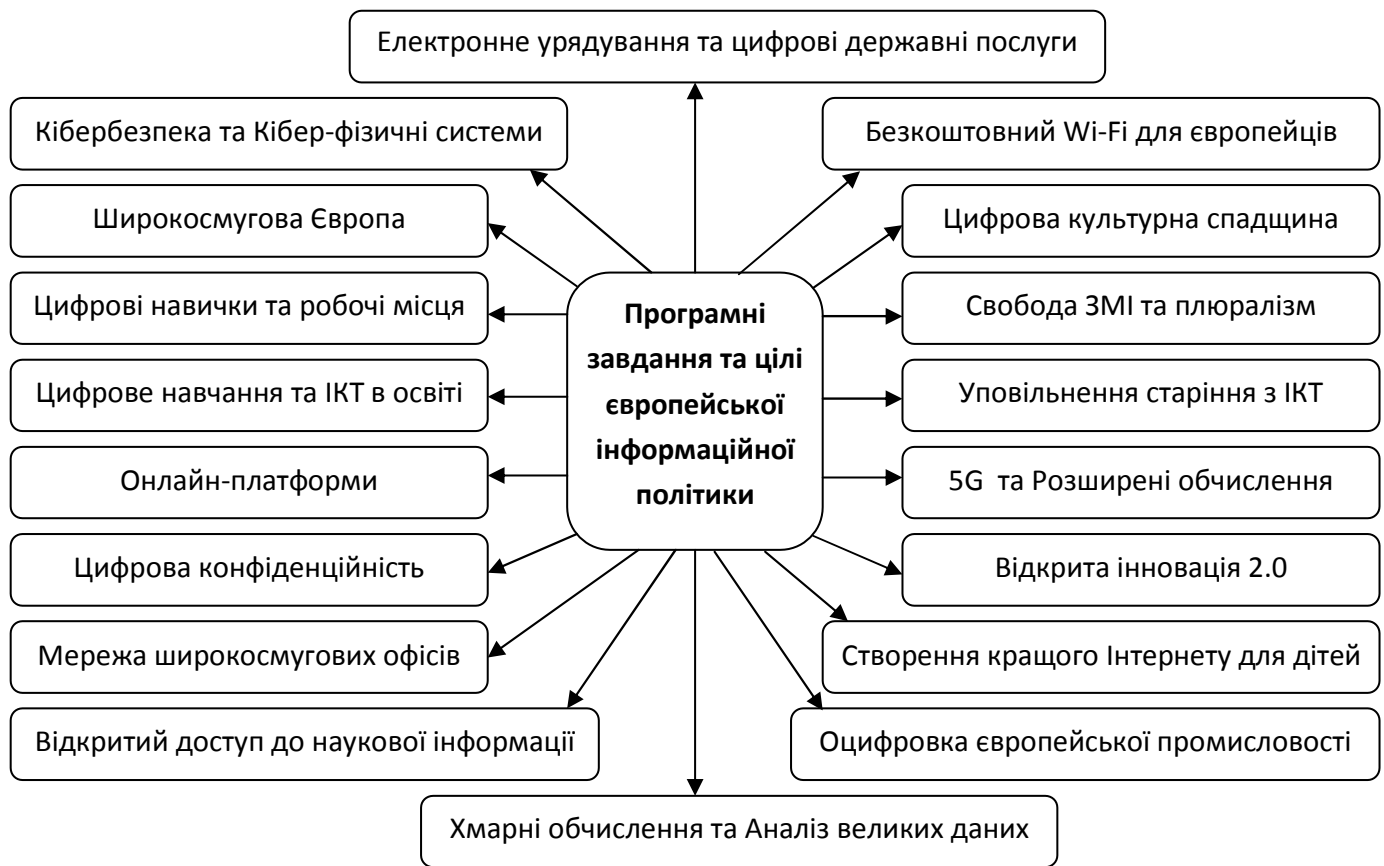

Рис 1 – Програмні завдання та цілі європейської інформаційної політики

У третьому розділі «Концепція сучасної державної інформаційної політики в контексті забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки України» наведено результати експертного опитування щодо оцінки сучасного стану державної інформаційної політики України міжнародними експертами; узагальнено рекомендації щодо подальшого її вдосконалення органами публічної влади; систематизовано основні виклики медіапростору сучасній державній інформаційній політиці в Україні та обґрунтовано концептуальні засади мультиконтекстної й багатовимірної моделі медіапростору як інфраструктурного середовища формування ціннісно-орієнтованої антропоцентричної державної інформаційної політики України.

Охарактеризовано проведені автором в контексті реалізації поставлених в даному дисертаційному дослідженні завдань науково-комунікаційні проекти «Розвиток інформаційного простору південно-східної Харківщини» та «Прозорі вибори», здійснені за підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні, в яких приймали участь місцеві органи влади та редакції видань 10 районів Харківської області, 50 конкретних журналістів; проведені круглі столи з питання співробітництва медіа і влади тощо.

Також подано результати проведеного у лютому-листопаді 2019 р. міжнародного експертного опитування на тему «Особливості реалізації інформаційної політики в Україні та світі» (українською, російською та англійською мовами). У опитуванні взяли участь 23 експерти, які представили своє бачення як сутності й властивостей медіапростору, так і стану та проблем формування й реалізації державної інформаційної політики в Україні. Узагальнюючим баченням медіаекспертами ключових трендів сучасного стану, тенденцій функціонування та проблем сучасної інформаційної політики держави в Україні та світі визначено наступне: запровадження універсальності підходів на основі критичного мислення та раціонального відстоювання національних інтересів; утвердження просвітницьких та духовно-ціннісних стандартів законотворчості й публічно-управлінської діяльності; дерадикалізація суспільних настроїв в Україні

засобами комунікації; подолання неоднозначності політики щодо мов меншин; підвищення ролі спільнот вчених, митців, експертів, громад в ухваленні та реалізації публічно-управлінських рішень як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях тощо.

Встановлено, що державна інформаційна політика певною мірою є як продуктом діяльності керівних суб'єктів національної системи публічного врядування, так і об'єктом управління з боку глобального медіапростору, відтак взаємозв'язок державної інформаційної політики та медіапростору – це динамічна модель, у якій наявні прямі, зворотні, перехресні лінійні і нелінійні зв'язки. Проаналізовано ситуацію, яка склалася в українському медіапросторі, та рівень ефективності проактивної й реактивної державної інформаційної політики України репрезентованих різноманітними міжнародними рейтингами, що складаються за тими чи іншими чинниками інформаційно-комунікаційної діяльності та інформаційно-комунікаційних технологій, та визначено, що за більшістю показників наша держава займає далеко не бажані місця й знаходиться в нижніх частинах світових рейтингів.

Зазначено, що з урахуванням географічного розташування різні окремі регіони та області України знаходяться під різним – більшим чи відносно меншим тиском інформаційних загроз. Так, через військову агресію Росії на Сході України, чи не найбільша кількість загроз гібридної інформаційної війни РПФ проти України приходить на Луганську, Донецьку та Харківську області, що мають безпосередні спільні з Російською Федерацією державні кордони. Тому автором був проведений окремий аналіз медіапростору прикордоння Харківської області, в результаті якого синтезовано низку напрямків вирішення існуючих проблем в інформаційній сфері цього регіону.

Виокремлено та обґрунтовано перспективні напрямки раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні, зокрема такі як: універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; створення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України; забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення; переходу від домінування в національному медіапросторі войовничої риторики двобою, до риторики злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру; розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, приборкання «совкових» методів і підходів у інформаційній політиці, натомість запровадження на практиці антропоцентричних, ціннісно-орієнтованих підходів та принципів належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктнісних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості.

Запропоновано концептуальні засади динамічної моделі медіапростору, що характеризується мультиконтекстним, безкордонним, багатовимірним та мереживим характером, синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю цілісного управління та регулювання медіа-контенту і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення науково-теоретичного завдання, що полягає в обґрунтуванні особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави, що дало змогу дійти наступних висновків:

1. Світове суспільство стоїть на порозі переходу від техногенезу до антропогенезу, до утворення світової спільноти людей. Новий рівень існування потребує нового розуміння таких сутностей, як інформація, медіапростір, інформаційна політика держави. Нові умови життєдіяльності соціуму породжують нові інформаційні феномени. Серед таких явищ в сучасному світі все більшу роль відіграє феномен медіапростору, що охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу та є певною мірою синонімічним поняттям «ноосфера» та «ментальна сфера». Обґрунтовано авторське тлумачення поняття «медіапростір» в умовах глобальної реальності як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів.

2. На основі систематизації історико-філософських наукових підходи до історичного генезису державної інформаційної політики України виокремлено ключові концепти філософії інформаційної політики Київської Русі-України та визначено, що головною особливістю формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах є киевоцентризм, як ключовий концепт філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні роль української столиці стає вирішальною у геополітичному, націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному тощо аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Києвоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу.

3. Встановлено чіткий взаємозв'язок та взаємовплив і взаємообумовленість функціонування медіапростору та процесів формування й реалізації державної інформаційної політики. Охарактеризовано такі новітні феномени-складові сучасного медіапростору, як наративи, фрейми, семантичні мережі, гештальт, скрипти, концепти, концептосфери, які структурують ментальне поле ноосфери та сприяють закріпленню суб'єктивного сприйняття впорядкування навколишньої реальності. В такому контексті сучасна інформаційна політика держави розглядається як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічна віддаленість; відбувається формування *Ното medium* (людини медійної) та нової – медійної цивілізації.

4. Державна інформаційна політика реалізується органами публічного врядування в публічній сфері засобами та інструментами публічності влади на основі відкритості та прозорості функціонування влади, участі громадськості у формуванні політичного порядку денного та ведення рівноправного діалогу, та ширше – полілогу – між структурами публічного врядування та суспільством. Така політика в Україні за весь період її незалежності неодноразово зазнавала трансформаційних змін, систематизованих за окремими подіями з їх прив'язкою до історичного часу на 7 наступних періодів розвитку медіапростору та інформаційної політики незалежної України: 1. Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997 рр.); 2. Період "України без Кучми" (1998–2004 рр.); 3. Період революційного романтизму (2004–2009 рр.); 4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013 рр.); 5. Період повстання Гідності (2014–2015 рр.); 6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020 рр.); 7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн і початку цифрової трансформації (2020–2021 рр.).

5. Сучасна державна інформаційна політика формується на базі суспільних відносин, які пов'язані з інформацією та інформаційною інфраструктурою, вона працює з контентом, суспільними цінностями, менталітетом суспільства й має на меті стабілізацію та розвиток політичної системи та водночас покликана відповідати нагальним запитам суспільства, громад, людини. В цілому державна інформаційна політика має забезпечувати національні інтереси у інформаційній сфері та національний інформаційний суверенітет. З цією метою в державі формується структурно-функціональна система інституцій державної інформаційної політики України, що базується на безумовному підпорядкуванні принципів та функціоналу діяльності усіх суб'єктів ієрархічної ланки публічної влади. Проведений аналіз діяльності таких інституцій засвідчив, що існуючі практики у забезпеченні національного інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в Україні не є гнучкими і чутливими та здебільшого є неефективними й свідчать про слабку кадрову політику у державі, яка априорі не здатна забезпечити сильну інформаційну політику держави.

6. За умов викликів і загроз глобального медіапростору, що посилюються економічною кризою, воєнною експансією Росії на Донбасі та розв'язанням проти України інформаційної війни, наша держава мусить виробляти свою інформаційну політику з урахуванням таких викликів, вивчати досвід формування інформаційної політики у країнах ЄС та інших країнах світу. Узагальнення та систематизацію досвіду формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів, дали змогу охарактеризувати 4 провідні світових моделей державної інформаційної політики: європейську, англосаксонську, азійську (японську) та китайську. Домінуючими особливостями в двох перших моделях є ліберальний підхід держави до регулювання інформаційного ринку й наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, в той час як в двох останніх приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами.

7. Державна інформаційна політика певною мірою є як продуктом діяльності керівних суб'єктів національної системи публічного врядування, так і об'єктом управління з боку глобального медіапростору, відтак взаємозв'язок державної інформаційної політики та медіапростору – це динамічна модель, у якій наявні прямі, зворотні, перехресні лінійні і нелінійні зв'язки. Відтак у сучасних умовах державна інформаційна політика мусить бути одночасно як проактивною (такою, що формує та розповсюджує в

глобальному інформаційному просторі ключові меседжі та наративи держави, пропагує її цінності та захищає інтереси), так і реактивною (такою, що здійснюється як оперативна реакція владних органів на ті чи інші нагальні виклики та загрози медіапростору). З метою верифікації відповідності дій владних структур України в національному та глобальному медіапросторі проведено міжнародне експертне дослідження фахового бачення як сутності й властивостей медіапростору, так і стану та проблем формування й реалізації державної інформаційної політики в Україні.

8. Визначено, що в умовах розбалансування держави, руйнації старих підходів і водночас повертання реакційних підходів різних диктатур інформаційна політика України бачиться здебільшого недосконалою. Проаналізовано ситуацію, яка склалася в українському медіапросторі, та рівень ефективності проактивної й реактивної державної інформаційної політики України репрезентованих різноманітними міжнародними рейтингами, що складаються за тими чи іншими чинниками інформаційно-комунікаційної діяльності та інформаційно-комунікаційних технологій та визначено, що за більшістю показників наша держава займає далеко не бажані місця й знаходиться в нижніх частинах світових рейтингів. Певною мірою це пов'язано з об'єктивними процесами, що відбуваються в медіапросторі та несуть з собою загрози інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного характеру. Охарактеризовано найсуттєвіші з викликів та загроз глобального й національного медіапростору та низку відповідних заходів, які запроваджувалися в Україні стосовно захисту національного інформаційного суверенітету на посилення інформаційної безпеки держави.

9. Запропоновано обґрунтування концептуальних засад динамічної моделі медіапростору в його мультиконтекстному, безкордонному та мережевому вимірах з синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю цілісного управління та регулювання медіа-контенту і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики. Виокремлено та обґрунтовано низку перспективних напрямків раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні, покликаних посилити дієвість органів публічного врядування із захисту й посилення державного національного суверенітету та інформаційної безпеки України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

А. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Голованова Н. В. Міжнародний діалог як складова медіапростору. *Державне будівництво*. 2016. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/07.pdf>.

2. Голованова Н. В. Інформація у глобальному суспільстві. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/1/08.pdf>.

3. Голованова Н. В. Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 27-35.

4. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири інформаційної політики в просторі Україна-ЄС (у світлі тлумачень Плотина, Левінаса і синкретичних підходів давнього Києва) *Публічне урядування*. 2018. № 4(14). С. 90-103. Holovanova N. V. Values of information policy in the space of ukraine-eu (in the light of plotin, levinas and syncretic approaches in the philosophy of ancient Kyiv). *Public management*. 2018. No 4(14). PP. 87-101.

5. Голованова Н. В. Питання створення ціннісної моделі інформаційної політики у медіапросторі. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. Вип. 2. С. 60-80.

6. Голованова Н. В. Інформаційна політика України як європейської держави в умовах сучасних загроз. *Публічне урядування*. 2019. № 3(18). С. 144-158. Holovanova N. V. Information policy of Ukraine as an european state in conditions of current threats (architecture approach) *Public management*. 2019. No 3(18). PP. 143-157.

7. Голованова Н. В. Історико-філософські засади створення моделі новітньої (чутливої) інформаційної політики України як європейської держави. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 80-89.

8. Голованова Н. В. Сучасний медіапростір в умовах побудови новітньої моделі державної інформаційної політики) до 30-річчя Незалежності України; архетипний підхід. *Věda a perspektivy: Praha-západ*, 2021, Vol. 3(3) С. 32-68.

Б. Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Голованова Н. В. Інформаційний простір Україна-ЄС: ціннісні орієнтири, історія та сучасність. *Новий колегіум*. 2017. № 4. С. 30-34

2. Голованова Н. В. Медіапростір в умовах путінізму. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, ХарPI НАДУ, 31 березня 2016 р.). URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/3/05.pdf>

3. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European dimension of Ukraine and the media space of the eastern Ukrainian border. *Збірник тез щорічної студентської конференції* (м. Харків Харків, ХарPI НАДУ, 14 квітня 2016 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/6/03.pdf>

4. Голованова Н. В. Медіадіалог інтелектуалів і експертів України та США як чинник державної інформаційної політики. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарPI НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 159-163.

5. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European Union and Ukraine in the Context of National Security: Legal Framework and Media Space. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарPI НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 480-483.

6. Голованова Н. В. Слов'яномовний діалог у поліетнічному просторі світу. *Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур*: матер. Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, НАН України, 24 травня 2016 р.). С. 143-146.

7. Голованова Н. В. Історико-філософські засади регулювання медіапростору Україна – ЄС. *Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління*: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (Київ, НАДУ, 12 жовтня 2016 р.), т. 1. С. 171-176.

8. Голованова Н. В. Вибори у США та інформаційна політика. *Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження*: матер. наук.-практ. конф. молодих учених за міжнародною участю (Київ, НАДУ та Представництво Польської академії наук, 17 листопада 2016 р.). С. 48-51.

9. Голованова Н. В. Медіапростір як складова ноосфери. *Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 15 березня 2017 р.). С. 88-93.

10. Голованова Н. В. Пріоритети державної інформаційної політики. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. щорічн.

наук.-практ. конф. (Харків, ХарПІ НАДУ, 5 квітня 2017 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2017-3/doc/1/06.pdf>

11. Голованова Н. В. Образ інформаційного суспільства як чинник розвитку держави. *Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації*: матер. XVII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарПІ НАДУ, 27 квітня 2017 р.). С. 117-120.

12. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири державної інформаційної політики. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матер. щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 26 травня 2017 р.). С. 18-21.

13. Голованова Н. В. Уроки періоду революційних перетворень 1917-1921 рр. для інформаційної політики України епохи метамодерну. *Проголошення незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення*: матер. заочної Всеукр. науково.-практ. конф., присвяченої 100-річчю IV Універсалу Української Центральної Ради, (Київ, НАДУ, 29 березня 2018 р.). URL: http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=osn&page=2&tipn=News&newsid=1366&designtype=blank_page

14. Голованова Н. В. Комунікація «вчитель-учень» як інструмент критичного сприйняття і чинник розвитку інформаційної політики. *Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи*: матер. XVIII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарПІ НАДУ, 26 квітня 2018 р.). С. 111-114.

15. Голованова Н. В. Запровадження мовлення громад як інструмент розвитку національної інформаційної інфраструктури у прикордонних областях. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матер. щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю, присвяченої 100-річчю державної служби в Україні, (Київ, НАДУ, 25 травня 2018 р.). С. 34-36.

16. Голованова Н. В. До створення антропоцентричної моделі інформаційної політики. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі*: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 30 листопада 2018 р.). С. 78-80.

17. Голованова Н. В. Антропоцентричний підхід у інформаційній політиці сучасної України. *Проблема людини в українських реаліях: минулисть та сьогодення*: матеріали Філософсько-антропологічних читань (Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 5 жовтня 2018 р.) URL: <http://www.filosof.com.ua/>

АНОТАЦІЇ

Голованова Н. В. Медіапростір в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, 2021.

Дисертацію присвячено новому вирішенню науково-теоретичного завдання, що полягає в обґрунтуванні особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави.

Представлено характеристику новітнього феномену розвитку цивілізації –

медіапростору як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на політичний та соціальний простір держав, формування ними своєї державної інформаційної політики. Охарактеризовано такі новітні феномени-складові сучасного медіапростору, як наративи, фрейми, семантичні мережі, гештальт, скрипти, концепти, концептосфери, які структурують ментальне поле ноосфери та сприяють закріпленню суб'єктивного сприйняття впорядкування навколишньої реальності.

Визначено, що сучасна інформаційна політика держави розглядається як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, де відбувається формування *Homo medium* (людини медійної) та нової – медійної цивілізації. Обґрунтовано, що така політика в сучасних умовах має формуватися на засадах діалогу (полілогу) владних інституцій та суспільства. Запропоновано обґрунтування концептуальних засад динамічної моделі медіапростору в його мультиконтекстному, безкордонному та мережевому вимірах з синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю цілісного управління та регулювання медіа-контенту і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

Ключові слова: державне управління, медіапростір, державна інформаційна політика, інформаційна безпека, інформаційний суверенітет.

Holovanova N. V. Mediaspace in the conditions of formation and realization of the state information policy. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Science in Public Administration, specialty 25.00.01 – theory and history of public administration. – Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, 2021.

The dissertation is devoted to a new solution of scientific and theoretical problem, which is to substantiate the peculiarities of modern media space in the formation and implementation of state information policy and development on this basis of promising areas for further improvement of anthropocentric, value-oriented model of information policy.

The characteristic of the newest phenomenon of civilization development - media space as a multifaceted superposition of cumulative interaction of three types of spaces - three main dimensions of global reality: informational, virtual and physical, which together form a mental noosphere and are characterized by their dominant influence on political and social state and formation of the state information policy is presented. Such newest phenomena-components of modern media space as narratives, frames, semantic networks, gestalt, scripts, concepts, conceptospheres, which structure the mental field of the noosphere and help to consolidate the subjective perception of the ordering of the surrounding reality, are characterized.

It is determined that the modern information policy of the state is considered as a reactive activity of public authorities in response to the challenges of forming a new basic media space - realovirt - a three-dimensional world of boundless possibilities and properties, where *Homo medium* (media man) and new media civilization are formed. It is substantiated

that such a policy in modern conditions should be formed on the basis of dialogue (polylogue) of government institutions and society. It is established that the state information policy of Ukraine should ensure national interests in the information sphere and national information sovereignty, but the analysis of the implementation of this function shows its low efficiency, which is to some extent related to objective processes that take place in the media space and carry with them information-psychological and information-technical threats.

Substantiation of conceptual bases of dynamic model of media space in its multicontext, borderless and network dimensions with synergetic-cumulative intersections of national and global media space, fundamental impossibility of integral management and regulation of media content and information security distribution channels as key factors of actualization of the issues of protection of information sovereignty and information security in the processes of reforming the modern state information policy is proposed.

Keywords: public administration, mediaspace, state information policy, information security, information sovereignty.